

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Els fonaments dels Estats Units. L'edifici estatunidenc i la seva resistència a les crisis.

Martí Anglada

Els fonaments dels Estats Units

L'edifici estatunidenc i la seva resistència a les crisis

Martí Anglada Cap d'Informació Internacional de Televisió de Catalunya (TV3)

Si hi ha un pilar fonamental de la societat dels Estats Units que mereixi ser destacat per sobre de tots els altres, aquest és la Carta de Drets (*Bill of Rights*). Si hi ha un element de l'estructura de l'edifici estatunidenc que té merescudament guanyat el caràcter de pedra angular, aquest no és cap altre que la Carta de Drets. Si volem identificar quin és l'element institucional que atorga al conjunt de les institucions polítiques dels Estats Units una capacitat notable de suscitar l'adhesió dels ciutadans, ens trobarem amb la Carta de Drets. Si volem individualitzar la causa primera de la solidesa de gairebé 220 anys de la Constitució dels Estats Units, constatarem que aquesta solidesa està presidida per la Carta de Drets.

La raó d'un cúmul tan gran d'efectes benèfics de la *Bill of Rights* és la naturalesa de *guardiana* de la Constitució que té aquesta Carta de Drets. Al mateix temps, la Carta també actua com a referent últim del tot el sistema legal i judicial. L'esmentada naturalesa de *guardiana* constitucional és deguda a la manera com va néixer la Carta de Drets, ja que ho va fer *en contra* de la Constitució o, més exactament, com a contrapès de l'organització del poder federal del text constitucional.

Efectivament, a la Convenció de Filadèlfia de 1787 es va manifestar obertament el pols dialèctic entre els partidaris d'un Govern federal fort i ben organitzat per la Constitució (els anomenats *federalistes*) i els partidaris, en canvi, de primar els principis de la llibertat de l'home per sobre de la fortalesa del Govern (els anomenats *antifederalistes*). Els *antifederalistes* prenien força de la defensa de les llibertats feta durant la Guerra de la Independència davant els dominadors britànics

i consideraven primordial garantir que cap altra administració podria cometre els abusos i arbitriarietats a què van estar exposats sota el poder colonial. Els *federalistes*, en canvi, miraven sobretot cap al futur de la nova unió d'estats i cap a la fortalesa d'aquesta unió. A Filadèlfia, aquests últims van comprovar que perillava la ratificació del *seu* text constitucional, ja elaborat, i es van obrir a la incorporació d'una llista de drets dels ciutadans que en facilités la ratificació. Així, els partidaris d'establir clarament els principis de la llibertat de l'home van accelerar la redacció de la Carta prenent com a model la Declaració de Drets de Virgínia de 1776, el *pare* de la qual havia estat George Mason.

Una Carta de Drets sempre oberta

Es pot incloure en una llista tots els drets que garanteixen la llibertat de l'home? Efectivament, si la llista no pot ser mai exhaustiva, per què perdre el temps, doncs, fent-ne una? Aquestes preguntes van planejar sobre la Convenció de Filadèlfia i van ser esgrimides pels contraris a la introducció d'una Carta de Drets dins la Constitució. El mateix James Madison, que el 1789 en va ser el primer redactor, estava carregat de dubtes. Thomas Jefferson els hi va esvair amb l'afirmació, alhora pragmàtica i suggerent, que "la meitat d'un pa és millor que no tenir-ne cap". I aquesta va ser històricament una gran troballa, ja que des d'aleshores la història constitucional dels Estats Units ha estat una recerca permanent de *l'altra meitat del pa*. Tota aquesta recerca s'ha fet en forma d'esmenes a la Constitució.

De fet, la mateixa Carta –la *Bill of Rights*– ja té la forma d'un seguit d'esmenes. Se'n van introduir dotze, de les quals els estats constituents només en van ratificar deu. No obstant això, va quedar *constitucionalitzat* que la llista de drets sempre estava oberta i que era, per definició, una llista sempre inacabada. Ho estableix la novena esmena: “Mai no s'interpretarà l'enumeració en la Constitució de determinats drets per negar o menystenir altres drets dels quals el poble és titular”. Així doncs, va quedar obert un dinamisme constitucional que encara perdura. Ara, la Constitució dels Estats Units ja té 27 esmenes, i l'última –aprovada el 1992– és precisament una de les dues que havia quedat pendent 200 anys abans.

Aquest caràcter obert de la constitucionalització dels drets és una de les claus del poder d'atracció que la Carta Magna estatunidenca té sobre els ciutadans i de la solidesa del seu arrelament. L'altra clau de l'arrelament de la *Bill of Rights* és la seva vocació universal. Inspirats els constituents estatunidencs per la Il·lustració francesa i pel pensament de filòsofs com l'anglès John Locke, van enfocar l'elaboració de la Carta de Drets amb un clar impuls revolucionari. Es tractava de declarar la igualtat de tots els membres de l'espècie humana i aquesta declaració, capgirant l'estatus vigent fins aleshores que vinculava els drets a la persona al punt social del seu naixement, revolucionava profundament els referents jurídics i polítics de la societat.

Agafats de la mà històricament amb els revolucionaris francesos, els constituents estatunidencs van compartir també l'ànim universal. No feien una Carta de Drets només per als estatunidencs, sinó que la feien amb la pretensió implícita que era aplicable a tota la Humanitat. De fet, els constituents avançaven a partir de la idea que l'ésser humà és lliure i igual en *l'estat de naturalesa*, és a dir, que hi ha uns drets *naturals* dels quals són titulars tots els components de l'espècie humana. Aquesta vocació universal de la *Bill of Rights* s'ha vist reforçada en els dos darrers segles, en contrast amb l'Europa Occidental, per la seva continuïtat, per la seva vigència ininterrompuda, per la seva estabilitat institucional. Aquest ànim universalista també ha tingut un efecte *protector* sobre les successives onades migratòries que han engruixit i configurat la societat estatunidenca.

La compra de la terra

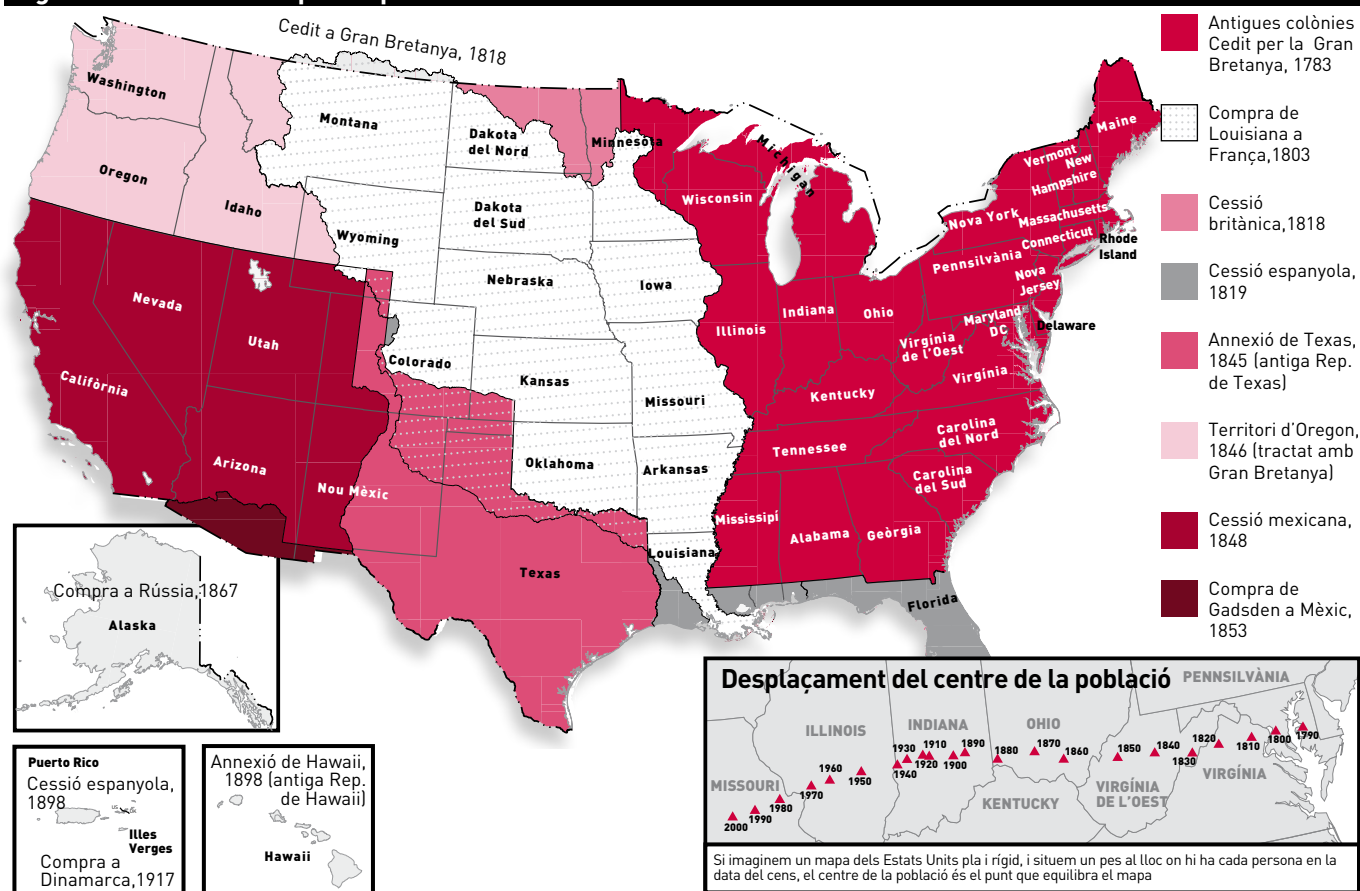
Els esdeveniments dels segles XIX i XX, des que la Carta de Drets està en vigor, ens indiquen que mentre que els drets a la llibertat d'expressió, de premsa, de religió i de reunió (esmena primera) han afavorit el vigor democràtic del país i la integració de les onades migratòries, el dret a la propietat ha estat clau, en canvi, per a l'expansió dels Estats Units fins als seus límits actuals (sense menystenir, lògicament, els efectes cabdals de la protecció de la propietat en el dinamisme econòmic del país). Els constituents, com ja hem indicat, es van inspirar de manera destacada en John Locke i en la seva obra *Dos tractats sobre el govern civil*, de

1689, en què Locke defensa que la raó de ser del Govern és la protecció de la propietat, en el sentit ampli del *propius* llatí, que es refereix al que és *propri* de cada persona, és a dir, la vida, la llibertat i la possessió dels seus béns.

En coherència amb la visió de Locke, la Carta estableix, en relació amb el ciutadà titular dels Drets, que “no se'l privarà de la vida, la llibertat o la propietat sense el procés legal preceptiu; ni es prendrà propietat privada per a ús públic sense una indemnització justa” (esmena cinquena). Aquesta protecció de la propietat es va anar sacralitzant durant el segle XIX, no només en l'esfera privada sinó també en la pública. Així doncs, la compra, tant privada com pública, de terra als indis va tenir un paper important en l'expansió cap a l'Oest, cap al Pacífic, com a mínim perquè va proporcionar un tel de constitucionalitat a l'apropiació directa producte de la guerra. Alexis de Tocqueville, en la seva obra *De la Démocratie en Amérique*, de 1830, ho explicava així, en aquest paràgraf àmpliament conegut: “Gràcies als seus recursos i a les seves llums, els europeus no han trigat a apropiarse de la majoria dels avantatges que la possessió del sòl podia proporcionar als indígenes; s'han establert entre aquests, s'han apoderat de les seves terres o les han comprades a preus irrisoris i els han arruïnat amb una competència que els indis no podien afrontar de cap de les maneres. Així, aïllats en el seu propi país, els indis han passat a formar colònies minúscules d'estrangers incòmodes, enmig d'un poble poderós i dominador”.

On la compra de la terra va tenir un paper cabdal va ser en l'expansió cap al sud i el sud-oest (figura 1). En aquest àmbit, l'adquisició del dret de propietat i l'adquisició de sobirania es va arribar a confondre indistintament. La llarga llista de compres va començar amb la de Louisiana, amb la seva capital Nova Orleans, el 1803. La van adquirir a Napoleó per 15 milions de dòlars. En molts casos, la formalització jurídic-mercantil d'una compra era, com hem indicat, la *manera estatunidenca* de legalitzar una conquesta militar. Així va succeir després de la guerra entre els Estats Units i Mèxic de 1846, amb la incorporació a aquest primer país dels territoris anteriorment mexicans de Califòrnia, Nou Mèxic, Nevada, Arizona i Utah. Per firmar la pau i consolidar els nous dominis, els Estats Units van pagar un preu de compra. L'existència d'un contracte mercantil era, doncs, la manera millor de consolidar la sobirania. En no estar envoltats per tots costats d'altres països, com succeeix a Europa, els Estats Units van tendir a fonamentar la sobirania en la compra del territori –repetim-ho– i no pas en la seva possessió continuada basada en la Història. En alguns casos, com a Texas i Florida, el fet fonamental va ser la compra de la terra per part dels colons estatunidencs i la seva posterior sublevació i declaració d'independència, seguida de la sol·licitud d'entrada a la Unió. Tot i això, i perquè les coses quedessin *clares* i no hi pogués haver cap reclamació posterior, en el cas de Florida el president James Monroe va preferir pagar un preu gairebé simbòlic –5 milions de dòlars– per la compra del territori.

Figura 1. Territoris adquirits pels Estats Units

Data	Territori	Observacions	Superfície (km²)
1783	Antigues colònies	Tractat de París (1783) després de la victòria militar	2.310.619
1803	Louisiana	Adquirida a França per 15 milions de dòlars, incloses reclamacions adoptades	2.144.476
1819	Florida (Est i Oest)	Adquirida a Espanya per 5 milions de dòlars, en reclamacions adoptades sota el Tractat d'Adams-Onís	186.741
1845	Texas	Annexió de la república independent	1.007.935
1846	Oregon	Tractat d'Oregon amb Gran Bretanya	742.138
1848	Cessió mexicana	Adquirida a Mèxic després d'una victòria militar, per 15 milions de dòlars més 3,25 en reclamacions adoptades	1.370.593
1853	Gadsden	Adquirida a Mèxic per 10 milions de dòlars	76.845
1857	Illes Baker, Howland, i Jarvis	Territoris no incorporats reclamats sota la llei Guano de 1856	7,3
1858	Atol Johnston	Territori no incorporat annexat sota la llei Guano de 1856; abocament de residus d'armes químiques	2,8
1867	Alaska	Adquirida a Rússia per 7,2 milions de dòlars; esdevé estat el 1959	1.530.683
1867	Illes Midway	Annexió d'una àrea desocupada	5,2
1898	Hawaii	Annexió de la república independent; esdevé estat el 1959	16.705
1898	Puerto Rico	Annexió després de la victòria militar sobre Espanya; el 1952 esdevé estat lliure associat als Estats Units	9.086
1898	Filipines	Adquirida a Espanya després de la victòria militar; s'independitza el 1946	299.921
1898	Guam	Annexat després de la victòria militar sobre Espanya	541
1899	Samoa americana	Annexat d'acord amb el Regne Unit i Alemanya	197
1899	Il·la Wake	Annexió d'una àrea desocupada	7,8
1903	Zona del canal de Panamà	Arrendat a Panamà per 10 milions de dòlars, més 250.000 dòlars anuals; cedit a Panamà el 1999	1.432
1917	Illes Verges	Adquirida a Dinamarca per 25 milions de dòlars; actualment és territori estatunidenc no incorporat, organitzat sota la jurisdicció de l'Oficina d'afers insulars del Departament d'Interior	352
1938	Illes Kanton	Ocupació conjunta amb el Regne Unit; amb la independència s'incorpora a Kiribati el 1979	9,1
	Illes Enderbury		7,8
1947	Illes Mariannes	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; autònom com a illes Mariannes septentrionals	464
1947	Illes Carolines	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; el 1986 la majoria de les illes s'independitzen com a Estats Federats de Micronèsia	1.295
1947	Illes Marshall	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; autònom el 1979 i independent com a illes Marshall el 1986	181

Elaboració: Fundació CIDOB. Fonts: *Statistical Abstract of the United States: 2008*. Global Policy Forum. U.S. Census Bureau; *The National Atlas of the United States of America*. U.S. Department of Interior i U.S. Geological Survey

La immigració, font de riquesa i, ara, de por

La constància del fenomen migratori cap als Estats Units en fa un element fonamental del país. De manera semblant a la permanent actualització dels drets protegits per la Constitució, la immigració és també un pilar evolutiu de la societat estatunidenca. Parlem primer de les pors que genera actualment i deixem per a després la consideració tradicional de la immigració com a font de riquesa. L'arribada constant d'onades de població ha fet que la població estatunidenca hagi passat en poc més de 30 anys dels 250 milions d'habitants als 300 milions. Es tracta d'una creixuda superior, fins i tot en percentatge, a la que ha experimentat la població d'Espanya els darrers 10 anys. I si bé hi ha un component important d'emigrants d'origen asiàtic i africà, el principal vector migratori és, a molta distància, el d'origen llatinoamericà. La principal característica d'aquesta immigració del mateix continent és, precisament, la continuïtat geogràfica del seu origen. Són immigrants *de l'altra banda de la frontera*. I això revifa els records de quan la mobilitat anava en direcció contrària i protagonitzada pels colons anglosaxons. Revifa els records de la compra de terres, de les sublevacions i de les posteriors annexions als Estats Units. L'onada d'emigrants hispans a estats com Califòrnia, Nevada, Arizona o Nou Mèxic està introduint la por en la percepció del fenomen migratori. La impossibilitat que el Congrés aprovi una amnistia als 12 milions de "sense papers" –la gran majoria *latinos*– i la construcció d'una barrera de filferro en una part de la frontera entre els Estats Units i Mèxic, juntament amb la proliferació de les patrulles i dels *voluntaris* fronterers, són l'expressió d'aquesta por.

L'entrada d'immigrants continua, tot i això, perquè encara preval la visió tradicional de la immigració com una font de riquesa insubstituïble. I continuarà, animada per un sistema de valors socials fets a mida per potenciar la incorporació de població nova. Així, i en primer lloc, el funcionament creïble de l'"ascensor social", que permet l'ascens en l'estatus econòmic amb independència del punt de partida. Aquest mite –el gran mite– de la societat estatunidenca, encara ha funcionat a ple rendiment en l'última època d'expansió econòmica (1993-2007), malgrat l'existència d'*establishments* cada vegada més consolidats al nord-est atlàntic (Nova Anglaterra), a Califòrnia i a Texas. Aquest *ascensor*, que és el fonament de la cohesió social als Estats Units, està engrassat per una exigència identitària o simbòlica mínima. Per ser un bon estatunidenc, n'hi ha prou amb respectar la bandera i celebrar el Dia de la Independència (el 4 de juliol) i el Dia d'Acció de Gràcies (l'últim dijous de novembre). Totes les altres festes, d'arrel cristiana o no –des del Nadal i el Halloween al Dia de Martin Luther King– són netament opcionals. A més a més, per cimentar un mosaic tan divers d'orígens entre la població, hi ha el poderós *soft power* hollywoodià i dels esports, que cohesionen la ciutadania mitjançant l'entorn més eficaç: el lúdic.

L'altre valor social, que ajuda a tirar endavant una societat tan calidoscòpica, és l'aproximació liberal al fet migratori. Una aproximació liberal i no intervencionista que deixa en mans de la iniciativa privada i de la recerca de negoci l'articulació dels grups ètnics del

país. El sistema d'articulació no és ni francès –objectiu d'integració igualitària– ni britànic –potenciació per part de l'Estat de la vida comunitària dels grups ètnics amb escoles, excepcions legals, etc. Es basa en la igualtat davant la llei i la no intervenció i el *laissez faire* davant de tota mena d'iniciatives comercials basades en els valors identitaris i lingüístics dels diferents grups (celebracions parcials de tot tipus de festivitats, cadenes de televisió i diaris en diferents llengües, exàmens de conduir lingüísticament *a la carta*, etc.).

En paral·lel a aquest *gran corredor* migratori, hi ha també el *gran passadís* de la mobilitat interna. Afavorida pel fet de tenir els Estats Units, segons el Banc Mundial, el mercat laboral més flexible del món, la mobilitat interna de la població és notòria: de mitjana, un 40% dels ciutadans d'un estat han nascut en una altre estat, i cada any entre un 2% i un 2,5% de la població en edat laboral canvia de residència. En comparació, a la Unió Europea, on hi ha un intens arrelament cultural i importants barreres lingüístiques, el percentatge dels treballadors que canvien anualment de residència és només del 0,1%.

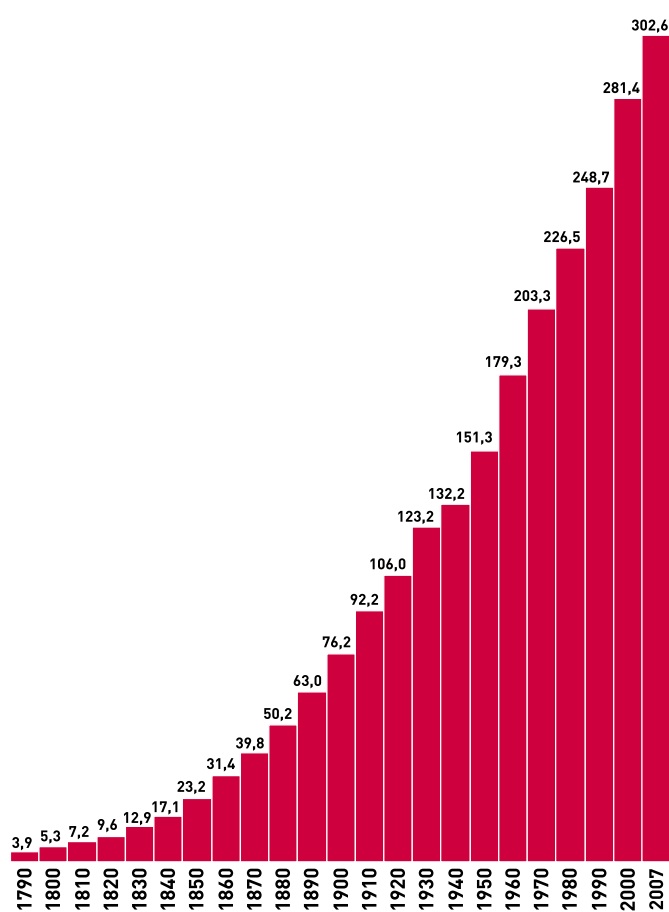
Organització, innovació, universitats

La mobilitat que acabem de descriure és impulsada, òbviament, per la flexibilitat laboral i la recerca de millores en les condicions de treball, però no acabaria de funcionar si no hagués arrelat el principi que tothom és acollit bé a tot arreu. Tradicionalment, aquest principi sempre havia grinyolat en les poblacions petites del Sud, de las Grans Planes del Centre o de les muntanyes Rocalloses, on es mirava de reüll els *forasters*, però es mantenia i es manté en vigor a les costes de l'Atlàntic, del Pacífic i en els estats industrials dels Grans Llacs. L'instrument més potent i immediat d'integració dels nouvinguts a una nova ciutat, en un nou estat, és l'associacionisme, gairebé sempre amb les portes obertes. Aquest és el pilar fonamental dels Estats Units com a societat organitzada. Els mateixos partits polítics no existeixen pròpiament com a tals, sinó que són grans xarxes d'associacions de naturalesa molt diversa que s'arregleren darrere d'un candidat.

L'associacionisme de portes obertes és exhaustiu en les seves temàtiques, capil·lar en la seva implantació i intens en la seva activitat. Pren oxigen i s'alimenta de dos altres fenòmens molt estatunidencs: el voluntariat i el mecenatge. El voluntariat –des de sistemes de vigilància veïnal, cossos de bombers en pobles petits, fins a classes d'anglès als immigrants– és massiu. Produeix també les seves perversions, com la tendència a substituir l'autoritat per fer complir la llei, protagonitzada ara, per exemple, per les patrulles frontereres de voluntaris dedicades a vigilar l'entrada il·legal d'immigrants. El mecenatge, impulsat decisivament per un tractament fiscal favorable, és igualment massiu. Les fundacions sense ànim de lucre, que són l'expressió operativa d'aquest mecenatge, retroalimenten i vigoritzen la xarxa associativa.

Per entendre el món universitari estatunidenc s'ha de mirar primer la densitat de la xarxa associativa i de les fundacions, ja que és precisament aquesta xarxa la que fonamenta i dona vida a les universitats. Aquestes neixen de la xarxa i són tan geloses com ella de la seva autonomia. De l'autonomia i de la indepen-

Figura 2. Evolució demogràfica (1790-2007) (milions)

Elaboració Fundació CIDOB. Font: *Statistical Abstract of the United States: 2008*, U.S. Census Bureau

dència financera neix una acusada competitivitat entre elles. El resultat és de tots conegut i es pot comprovar en les edicions de les revistes científiques i, fins i tot, en la concessió anual dels Premis Nobel. Segons la majoria de classificacions en funció de la productivitat científica, de les 100 millors universitats del món unes 70 es troben als Estats Units (8 de les 10 primeres). Aquest fet té una repercussió transcendent: constitueix un focus d'atracció mundial sobre els cervells més ben dotats, engreixant constantment la capacitat científica i innovadora de les empreses estatunidenques. L'any 2007, el 33% de les patents registrades al món ho van ser als Estats Units, on es dedica a recerca i desenvolupament (R+D) el 3% del PIB, mentre que a la UE la R+D rep només el 2% del PIB.

La cara fosca del dinamisme econòmic

No tot són flors i violes en el gran dinamisme econòmic dels Estats Units. Quin és el preu que es paga per mantenir un ritme tan alt d'innovació i de flexibilitat? Doncs que la intensa mobilitat laboral impedeix mantenir una correspondència entre esforç i retribució, que frena, paradoxalment, l'impuls a la formació permanent. La desregulació general i el no intervencionisme estatal han acabat produint un panorama complex i desgavellat en l'as-

sistència sanitària de la població: el més sabut és que la cobertura no és universal (o encara no ho és, si ens creiem la voluntat del nou president Barack Obama d'avançar cap a la universalització), i l'assistència sanitària proporcionada per la majoria de les grans empreses als seus treballadors resulta cara i és àmpliament ineficient. Aquest és un fre no tan sols al benestar de la població, sinó també a la competitivitat de les empreses. Un altre fre a la competitivitat general és la precarietat de l'educació pública, primària i secundària, en les grans ciutats i en els municipis de renda per càpita baixa. Aquest fet, conseqüència del finançament local de les escoles públiques, acaba situant el conjunt dels Estats Units en una posició mediocre en tots els informes mundials sobre la qualitat del sistema educatiu primari i secundari i sobre l'estàndard de coneixements adquirits pels estudiants. Tant en sanitat com en educació primària i secundària, la posició global europea és millor.

Els tres pilars de la flexibilitat del mercat de treball estatunidenc són la no fixació d'un mínim de vacances pagades, la llibertat total en l'establiment de les condicions d'acomodament i la no existència d'un límit màxim d'hores treballades. Malgrat les mancances que ja hem detallat, aquesta flexibilitat atorga un indubtable dinamisme a l'economia. Així, per exemple, el 75% de la població en edat laboral treballa, mentre que a Alemanya la taxa d'ocupació és del 70% i a Espanya entre el 65% i el 70%. Com que els estatunidencs fan menys vacances, el nombre d'hores treballades per persona ocupada al cap de l'any és notòriament més alt que a la UE. En canvi, la productivitat als Estats Units per cada hora treballada és molt semblant a la de França i Alemanya. El resultat de combinar més hores treballades i més innovació fa que els Estats Units tinguin l'economia més productiva del planeta (el PIB per càpita més alt), amb els seus competidors europeus i el Japó entre un 25% i un 30% per sota.

Les perspectives de desenvolupament econòmic a dia d'avui, en plena crisi, les ha descrites un informe de novembre de 2008 del National Intelligence Council (NIC) estatunidenc (NIC, 2008). Dibuixa la fi del sistema energètic basat en el petroli en l'horitzó del 2025 i preveu un accelerament de la revolució tecnològica de l'aprofitament de les energies renovables. Aquesta pot ser la via on es bolqui la capacitat d'innovació de l'economia dels Estats Units, i els subsidis federals, per sortir de la crisi. ●

Referències bibliogràfiques

- ARON, Raymond. *La República Imperial. Los Estados Unidos en el mundo (1945-1972)*. Madrid: Alianza Editorial, 1976.
- NATIONAL INTELLIGENCE COUNCIL (NIC). *Global Trends 2025: A Transformed World*. Washington, 2008.
- SERVEI D'ESTUDIS DE LA CAIXA. *Informe mensual novembre 2008*. Barcelona, 2008.
- TOCQUEVILLE, Alexis de. *La democracia en América*. Madrid: Akal, 2007.